

Kerékpárhuzamos történet – egy kiállítás több formája

„A múzeum többé nemcsak tárgyakat, hanem eszméket is bemutat, történeteket közvetít, és kifejez bizonyos nézeteket. A tárgyak immár nem az egyedüli hordozói a múzeum jelentőségének, hanem jelentős a bemutatott kontextus, az elmondott történet és a felhasználókkal folytatott kommunikáció minősége is. A tárgykultusz befolyása csökken, és átadja helyét a tárgyak kontextualizálásának” (VUKOVIĆ DULIĆ 2011: 212).

A biciklisek városa – A kerékpár történeti, néprajzi és művészeti aspektusai Szabadkán címet viselő, a szabadkai kerékpározás kultúráját bemutató kiállítást a Szabadkai Városi Múzeum munkatársai, Mirko Grlica (történész), Ninkov K. Olga (művészettörténész) és Raffai Judit (néprajzkutató, múzeumpedagógus) 2011-ben készítették el Boros Viktória látványtervező segítségével (GRLICA–NINKOV–RAFFAI 2011). A tárlat azóta bejárta Szerbia több városát is, látható volt a belgrádi Néprajzi Múzeumban, de megtekinthető volt többek közt Nagybecskereken, Nagyikindán, Topolyán is, valamint 2014. április 14-e és szeptember 28-a között kibővített, átdolgozott formában a *Bicikliváros. Szabadka–Budapest* címen a budapesti Néprajzi Múzeumban vendégszerepel. A magyarországi kiállítás kurátora a fent említett szerzők mellett Máté György, a Néprajzi Múzeum néprajzkutatója lett, aki a téma budapesti feldolgozását is elvégezte (GRLICA–MÁTÉ–NINKOV K.–RAFFAI 2014). A pesti kiállítás látványtervét is Boros Viktória készítette el.

A szabadkai kiállítás

104 Szabadkán a kerékpározásnak több mint 130 éves múltja van, s ez a közlekedési eszköz az elmúlt fél évszázadban a város életében fontos helyet foglalt el. Ezt bizonyítják a szabadkai városkép meghatározó elemei, a

tömegesen használt kerékpárutak, a témához kapcsolódó köztéri szobrok és emléktáblák, a kerékpáros megmozdulások, a helytörténeti kiadványok kerékpárra fókuszáló írásai és számai, a kerékpárnak mint motívumnak az irodalomban és képzőművészetben való megjelenése.

A szabadkai múzeumban a bicikli kultúrájára fókuszáló kiállítás terve már 2006-ban megfogalmazódott. A témaválasztást részben az indokolta, hogy a kerékpár jelenségén keresztül több kontextusból lehet végigkísérni az elmúlt 130 évet úgy, hogy közben egy specifikus oldaláról mutatható be a város kultúrája, történelme, érintve a feldolgozott korszak lényeges fogalmait (szabad idő, testkultúra, sport, ipar, mobilizáció, teherhordás, divat, női emancipáció, művészetek, környezetvédelem stb.) és a mindennapi kultúráról való gondolkodás különféle formáit is. Ezzel a múzeum a megszokottnál szélesebb látogatóközönséget szeretett volna megcélozni. A témaválasztásnak egy másik oka is volt. A Szabadkai Városi Múzeum munkatársainak egy csoportja (Mirko Grlica történész, Ninkov K. Olga művészettörténész, Raffai Judit néprajzkutató, múzeumpedagógus) olyan kiállítást szeretett volna létrehozni, ahol (az eddigi gyakorlattól eltérően) egy mindennapi témát interdiszciplinárisan, több aspektusból több múzeumi osztály, illetve gyűjtemény bevonásával mutat be. Ennek köszönhető, hogy a Szabadkai Városi Múzeum 2011. évi programjában már szerepelt *A kerékpár – történeti, néprajzi és művészeti aspektusai Szabadkán* címet viselő kiállítás és a tudományos kutatást összegző katalógus elkészítése (GRLICA–NINKOV–RAFFAI 2011), valamint a programot követő kísérőrendezvények megvalósításának a terve. A kiállítás 2011. május 14-én, a múzeumok éjszakáján nyílt meg a múzeum első emeleti kiállítóterében, s 2012. március közepéig volt látható.

A kutatás megkezdésekor a Szabadkai Városi Múzeum tárgyai között csak egy, a Néprajzi gyűjteményben lévő kerékpár volt található, de számos más, a témát érintő – többnyire a sporttörténethez, az ipartörténethez, illetve a képzőművészethez tartozó – múzeumi tárgy állt a rendelkezésre részben a Történelmi osztály, részben pedig a Művészeti osztály gyűjteményéből (GRLICA–NINKOV–RAFFAI 2011: 102–124). A múzeumi gyűjtemény tárgyainak a feldolgozása mellett a levéltári és a könyvtári kutatások is számos dokumentummal, korabeli sajtóanyaggal, fényképpel gazdagították a felhasználandó anyagot. Emellett a kiállítás szerzői a kiállítás elkészítését megelőző szakaszban – az anyagnak a bővítése végett, a tárgyak kontextualizálása érdekében –, egy városhoz intézett felhívás keretében, a lakosság együttműködését is kérték. Ennek eredménye meglepően pozitív volt, előre jelezve a téma népszerűségét. A felhívás kapcsán sok szabadkai jelentkezett. Egyesek a kerékpárjaikkal, illetve egyéb ide

kapcsolható tárgyaikkal, fényképekkel és a hozzájuk tartozó történeteikkel, mások a visszaemlékezéseikkel, tudásukkal, illetve munkájukkal segítettek. A város lakosságával folytatott együttműködés során, illetve a terepmunka alkalmával, sikerült megtalálni a kerékpáreladással és -javítással foglalkozó üzletek és műhelyek ma is élő alkalmazottait, tulajdonosait, illetve azok leszármazottait (Paja Mačkovićot, Vásárhelyi Pált, a Miskolczi családot). Sikerült kapcsolatba lépni azokkal a személyekkel is, akik nem szokványos kerékpárok elkészítésére vállalkoztak, például a családi hatülésses kerékpárt készítő Korhec Jánossal, illetve a nagyfényi Grgo Kujundžić lakatosmesterrel, aki Vermes Lajos járművéről mintázott velocipédjét hozta el a kiállításra. A kutatás igen eredményes része volt a már nem működő, privatizált Partizán Kerékpárgyár felkeresése, ahol a mostani tulajdonos, az Euro Petrol/Euro Gas a múzeum rendelkezésére bocsátotta a gyár még meglévő dokumentációját, többek közt a termékkatalógusokat, a reklámanyagot, a kerékpártípusokról készített több száz fényképet tartalmazó gyűjteményt, illetve Josip Broz Titónak a Partizán Kerékpárgyárban tett 1960-as látogatásáról készített fényképalbumot, valamint szekrényeket, alkatrészeket a még meglévő gyárépületből.

Paja Mačković mester régen és ma, azaz a kiállítás részére rendelkezésre bocsátott fényképe mellett. Szabadkai Városi Múzeum, 2011 (Hevér Miklós fotója)

A terepmunka alkalmával számos biciklihez kapcsolódó narratíva került elő, hangsúlyossá vált, hogy minden egyes kerékpárnak története van. Összenőttek a tulajdonosaikkal, velük együtt alakultak, változtak. A kiállításon látható szabadkai darabok többségét a valamikori tulajdonosok

leszármazottai őrizték meg napjainkig, értékként, örökségük részeként kezelték őket. A kiállítás a mindennapi történelmünk részeként kívánta bemutatni ezeket a tárgyakat, ezért a kerékpárok abban az állapotukban láthatók, amivé az idők során lettek: átfestették őket, alkatrészeik egy részét kicserélték. A kiállított darabok csupán egy alapos tisztításon estek át. A kiállítás szabadkai anyagában található kerékpárokat a város idős mestere, Vásárhelyi Lajos tisztította meg.

A városhoz intézett felhívás eredménye kapcsán, illetve a terepmunkák alkalmával szerzett tárgyak meghatározták a kiállítás arculatát is. Mindehhez még hozzákapcsolódott a helyi vasteleppel (Otpad) kialakított együttműködés, ahol hónapokon keresztül félretették az oda érkező kerékpárroncokat, illetve -alkatrészeket. Ezek egy része látványelemként lett hasznosítva, illetve az újrahasznosítás szellemében épültek be a kiállításba, azaz ezekből készültek Pajo Kovačev mesterember segítségével a kiállítás praktikus eszközei: a kerékpártartók, a zootrop.

A kiállítás a Szabadkai Városi Múzeum épületének első emeletén volt látható. A látogató számára a kiállítás helyszínét már a földszinten, az információs pult és a jegypénztár közelében padlóra ragasztott zöld kerékpáros legendák jelezték, amelyek végigkísérték az egész kiállítást a javasolt haladási irányt mutatva. Az első teremben a kerékpár fejlődéstörténetének a bemutatása után lehetőséget biztosítottunk, hogy a látogató szabadon válasszon útvonalat részben a *Sport, szórakozás és életmód – A kerékpározás 130 éves szabadkai múltja*, illetve *Kerékpár a szabadkai képzőművészetben* tematikákat feldolgozó kiállítási egységek között. A sport, a szórakozás és az életmód egységen belül a következő tematikus alegységek szerepeltek:

*A kerékpár fejlődéstörténete. Szabadkai Városi Múzeum, 2011
(Hevér Miklós fotója)*

- A térség kerékpárkultúrájának a kezdetei: kerékpáregyletek;
- Nők kerékpáron;
 - A szabadkai kerékpározás kezdetei: Vermes Lajos és Szarits János;
 - A szabadkai Spartacus kerékpárklub;
 - A kerékpár mindennapi használata Szabadkán;
 - A kerékpár mint munkaeszköz;
 - Kerékpárjavító mesterek Szabadkán;
 - A szabadkai Rothmann Kerékpárgyár és a Partizán Kerékpárgyár;
 - A szabadkai kerékpáros megmozdulása, a Trimbi;
 - Gyerekek és a bicikli gyermeksarokkal;
 - A kerékpár irodalma olvasószarokkal;
 - Különös szabadkai kerékpárok;
 - Kerékpáros útvonalak Szabadkán.

A kiállításon látható dokumentumok, múzeumi tárgyak tudatosan nemcsak a kerékpározás aranykorából, illetve a két világháború közti időszakból valók, hanem az elmúlt ötven évből is. Így ez a program – elsőként a múzeum történetében –, napjaink itt élő átlagembereinek az életmódját, történelmét is bemutatja. Ez a fajta felfogás kimondottan előnyösnek mutatkozott a közönségszervezés szempontjából. Ezt a hatást erősítette továbbá, hogy a program nemcsak a múzeum négy fala közé szorulva valósult meg, hanem kísérőrendezvényei, a városban felállítandó kerékpárinstallációk, a gyerekprogramok az egész várost megcélozták.

A kiállítás nem vándortárlatnak készült, 2012-ben a belgrádi Néprajzi Múzeum meghívására mégis kialakult egy hordozható változata, amelyet később a múzeum munkatársai az újabb és újabb meghívások helyszíneire igazítottak.

A budapesti kiállítás

Budapesten ma a kerékpáros kultúra a reneszánszát éli. Az igen népszerűvé vált bicikli egyeseknek mindennapi közlekedési és/vagy munkaeszköz, másoknak a sportolást jelenti, megint mások ezzel követik a divatot. Mindennek tudatában a Néprajzi Múzeum figyelme a szabadkai kiállítás felé fordult. Remek lehetőségnek ígérkezett ennek Budapesten való bemutatása mind szakmai téren, mind a nagyközönség kiszolgálására. Ezzel egy időben fogalmazódott meg az az ötlet, hogy a múzeum kiegészíti, kibővíti a tárlat anyagát úgy, hogy közben megtartja az eredeti koncepciót. Az intézmény számára nem új keletű a téma, ugyanis a birtokában lévő tárgyi és szellemi javak között már régóta ott van a bicikli, még ha nem is konkrétan kerékpárokat gyűjtöttek ez ideig. Számos, máshol hozzáférhetetlen archív anyaggal rendelkezik a Néprajzi Múzeum, amelyek segítségével rekonst-

ruálható a kerékpár széles körű elterjedése, de ugyanígy számos adat van magáról a kerékpározás megtanulásáról, a nők kerékpározásáról, e modernizációs eszköz többféle használatáról és alkatrészeinek újrahasznosításáról. Ezek között külön kiemelkedni látszik a fotóanyag. A többségében névtelen szereplőket megörökítő, unikális felvételek – a Néprajzi Múzeum profiljából adódóan – elsősorban nem budapesti kötődésűek, viszont egy mai biciklistának mindez több mint érdekesség. S mindehhez társul az a törekvés, amely a kortárs tárgykultúra dokumentálását tűzte ki célul.

Ezt a saját anyagot felmérve azonban látszott, hogy azokat a témákat, amelyeket a szabadkai kiállítás érint, nem tudja kellőképpen kidolgozni és bemutatni a múzeum, ezért a budapesti kurátor felkereste a társintézményeket, szervezeteket, cégeket és magánszemélyeket, akiktől kölcsönzés útján bekerülhettek azok a tárgyak, képek és dokumentumok, amelyekkel párhuzamot lehetett vonni „a biciklisek városával”. Egy-egy altéma kidolgozásában segítséget nyújtott a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, a Magyar Olimpiai és Sportmúzeum, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a Postamúzeum, a Csepel Kerékpárgyártó Zrt., a Magyar Posta Zrt. és mások. A magánszemélyek közül kiemelkedik Tarapcsák Péter, aki impozáns gyűjteménnyel rendelkezik. Ő az egyik „lélegeztetője” a budapesti kerékpársportnak, és nagy ismerője a Millenárisnak, vagy ahogy manapság emlegetik, a Millenáris Velodromnak (KUN–SZABÓ–ZEIDLER 1996). Ez a pálya tulajdonképpen a két város első kapcsolódási pontja, párhuzama. Itt kell megemlíteni Vermes Lajost, aki mindenképpen ott ül a képzeletbeli Szabadka–Budapest tandemkerékpáron, hiszen mindkét helyszínen versenyzett és népszerűsítette ezt a kétkerekű járművet.

A sportolók, klubok, egyesületek után a következő nagyobb téma – amelynek bemutatása kapcsán szintén több ponton összeér a két település – a gyárak, illetve a mesterek, műhelyek. Itt a legismertebbre, a Csepelre esett a választás, hogy a Partizánnal párhuzamba állítódjon. Az előmunkálatok során fény derült arra, hogy mindkét esetben egy-egy vállalkozó szellemű magánszemélyhez kapcsolható a biciklik gyártásának megindulása (Rothmann Imre, illetve Weiss Manfréd), illetve az, hogy a szabadkaiak a csepeli gyártól vásárolták a licencet. A kerékpárjavító mesterek és műhelyek világának bemutatását sikerült árnyalni a budapesti sokszínűséggel, hiszen a klasszikus, tapasztalt mesterek mellett ott találjuk a fiatalos lendülettel bíró bringaboltokat, szervizeket és a külvárosok vagy az agglomeráció „buherálóit”. Ezek létrejöttében és működésében nagy szerepe van az ún. futárvilágnak, akik nagymértékben hozzájárultak a budapesti kerékpározás jelenlegi súlyához, de ugyanígy részesei a postások, rendőrök, fagylaltárusok, árukihordók – akiknek tárgyai, kerékpárjai

láthatóak a kiállításon. A fentebb szóba került divat a biciklis öltözeteket és kiegészítőket is elérte. Mai alkotók munkáiból állt össze egy illusztris válogatás még a mindennapi használathoz kapcsolódóan.

A szabadkai tárlat harmadik egysége a képzőművészetre épül: a bicikli volt az ihlet az alkotóknak, a budapesti részben pedig azt mondhatjuk, hogy a bicikli volt az alapanyag, s ezzel el is kanyarodik és nem párhuzamot, hanem egy új reflexiót próbál bemutatni ez az egység. Olyan kerékpáralkatrészekből készült egyedi ékszereket, használati tárgyakat, játékokat és díszeket láthatnak az érdeklődők, amelyekhez a „népi reciklázs” vezette a kurátort. Ugyanis a múzeumban, illetve más intézményekben őriznek olyan néprajzi tárgyakat, amelyek rossz kerékpárok újrahasznosításából keletkeztek, például mezőgazdasági és halászati eszközök (tolóka-pa, tapogató), hangszerek (duda), egyéb tárgyak (kutyanyakörv, bab futtatására használt karók) stb. Az így összeállt kollekción – amely biztosan bővíthető lenne – másutt még nem mutatták be soha.

A kerékpározással kapcsolatos kiállítások egyre szaporodnak Magyarországon az elmúlt években, így Budapesten is látható volt a BTM Kiscelli Múzeumában egy ilyen, *Freecikli* címmel. Azonban azt gondoljuk, hogy ezzel a *Bicikliváros. Szabadka–Budapest* tárlattal sikerült új jelenségekre, kérdésekre felhívni a figyelmet, illetve új témákat behoznunk a köztudatba.

A kiállítás látványtervének koncepciója Budapesten

Egy kiállítás látványtervének újraalkotása – néhány év távlatából – kiváltásos feladat. A „beérésre” ez esetben (elvileg) jut elegendő idő. Különösen, hogy adott tárlat – vándorkiállítás lévén, folyamatosan él, alakul, használódik – a szó pozitív értelmében. *A biciklisek városának* szabadkai verzióját két év után követő budapesti változat azonban lényegesen összetettebb feladatot jelentett, mintsem egy korábbi látványterv újragondolása.

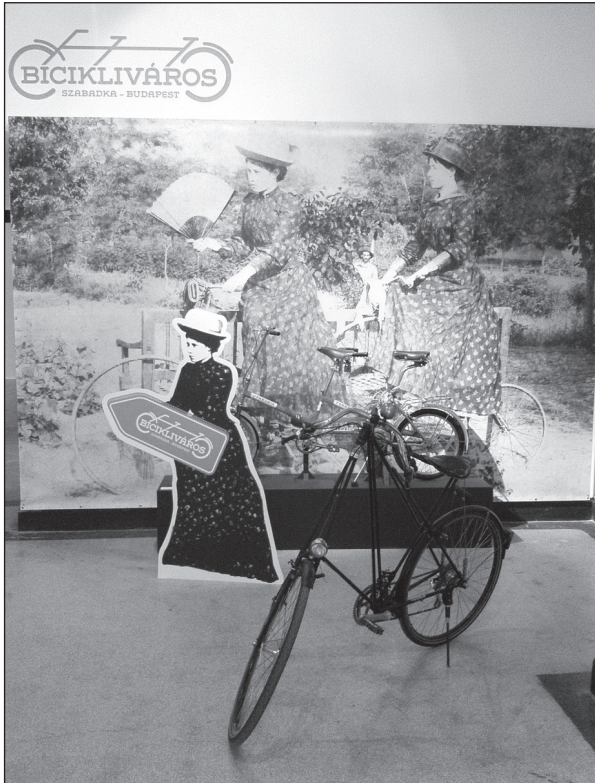
A fővárosi kiállítás kiindulópontját jelentő szabadkai tárlat látvány-elemeinek (arculat, teremablák, installációs bútorok) érintetlen beépítése, átalakítása vagy újraalkotása csupán egyike volt a kezdetben felmerülő kérdések sokaságának.

A budapesti kiállítás főkurátora, Máté György által szorgalmazott vezérmotívum, a „párhuzamos történetek” térbeli leképezése nem kis kihívást jelentett – már kvantitását tekintve is, hiszen a Néprajzi Múzeum a tárlatra mintegy 400 négyzetméternyi kiállítóteret biztosított. Hogyan jeleníthető meg térben a szemantikailag oly sokrétű párhuzamosság? Folyamatosan ismétlődő, összehasonlító installációkkal? Vagy esetleg két teljesen különálló, „fej fej mellett” haladó installációfolyammal? A megoldás természetesen valahol az arany középsszernél keresendő: van ahol adott és/

vagy elkerülhetetlen a párhuzamosság, van, ahol a két bicikliváros teljesen eltérő, egyedülálló installációt predesztinál.

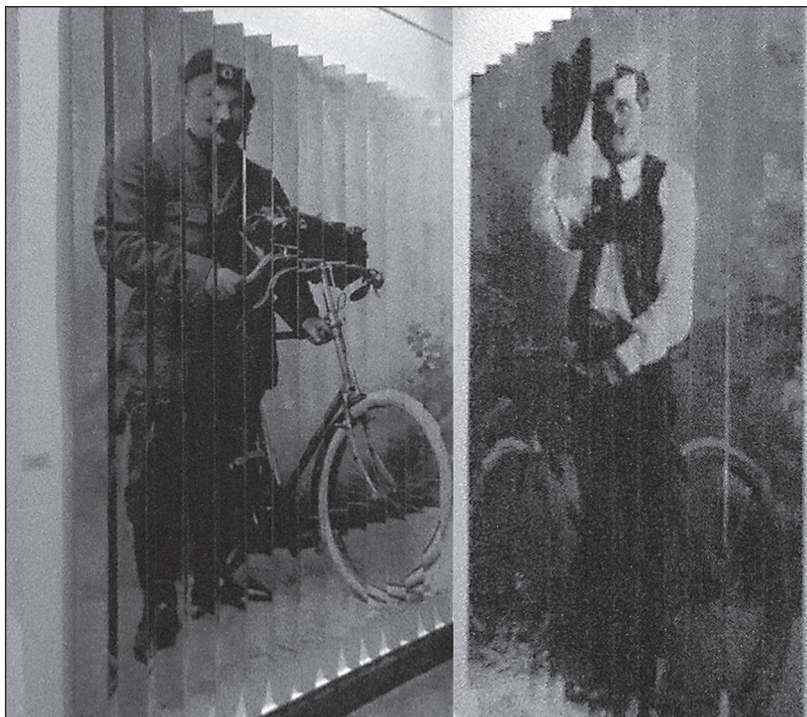
A budapesti kiállítás mottója – akár a szabadkaié is – a Vermes Lajos által fényképezett tandemes Vojnich Etelkát és Ilonát ábrázoló (*Vojnich Etelka és Ilona kerékpáron*, 1882. Vermes Lajos felvétele. Szabadkai Történelmi Levéltár tulajdona) fénykép lett. Az egykori Magyar Királyi Kúria épületében most ez a több mint tízszeresére nagyított (nagyjából életnagyságú) szabadkai életkép fogadja a kiállításra látogató magyar és külföldi turistákat (a nyári szezonban a Néprajzi Múzeum pénztárában árusítják a parlamenti látogatásra jogosító belépőjegyeket). A Vojnich-féle tandem budapesti párdarabja egy Csepel-gyártmányú kétüléses Pannónia kerékpár lett.

A párhuzamosság széles körű értelmezését hivatott szemléltetni a tárlat két megállítótáblája is: Vermes Lajos életnagyságú figurája egy 80-as évekbeli banánüléses kerékpárral, illetve az egyik Vojnich lány egy-egy 1910-es Dursley Pedersen utángyártmánnyal. A megállítótáblák és a párdarabként választott kerékpárok a kiállítás tágas tér-, idő- és társadalmi palettáját szemléltetik. A két bicikli tulajdonosa a budapesti underground biciklikultúrában kiemelkedő szerepet játszó Uncsi biciklijavitó és -építő műhelye, a Recikli.

A budapesti kiállítás nyitóinstallációja: háttérben a Vojnich-fotóból készült banner, előtérben a Pannónia-tandem (Boros Viktória fotója)

A tárlat következő fontos látványeleme, alcíme, egy egyedi technikával készült, kétnézetű plakát. A kiállítás bejárata felől Vermes Lajos egész alakos fotója látható (*Vermes Lajos kerékpárjával*, 1890 körül). A tárlatról kifelé tartva, ugyanitt, a Néprajzi Múzeum fotótárából származó, kalapját emelő kerékpáros figuráját láthatjuk életnagyságban (*Férfi kerékpárral*; Tata, 1900-as évek). Ők a kiállítás beköszönő/elköszönő „konferansziéi”, a kiállítás látványtervét elejétől végéig végigkísérő figurák.

*Vermes Lajos kerékpárjával, 1890 körül és Férfi kerékpárral; Tata, 1900-as évek.
Duálperspektívás plakát a budapesti kiállításon (Boros Viktória fotója)*

A tárlatot anyaghasználatában végigköveti – a már szabadkai változatban is megjelenő – reciklázs alapelv, így az installációs bútorok is kerékpáralkatrészekből készültek (gumiból keretek, centírszékek pihenőpadként, abroncsok fűglesztő elemként stb.).

*Impresszumfal és kivetítő a budapesti kiállítás bevezető installációnál
(Boros Viktória fotója)*

A térinstallációk között találunk makettet, vitrint (érmék, dokumentumok, plakátok, műtárgyak, ékszerek elhelyezésére), érintőképernyőt és más változatos kiállítási formát egyaránt. Szimbolikusan közös modellje jelenik meg a szabadkai Vermes-féle kerékpárpályának és a budapesti Millenáris Velodromnak. Az eredetileg ívesre és a nézőtől a fal felé emelkedő szintűre tervezett makett háttérében palicsi, szabadkai és budapesti épületek sziluettjei láthatók.

*Ivan Sarić. Fotónagyítás, Tarapsák-gyűjteményből származó kerékpárok,
háttérben palicsi és budapesti épületek sziluettképei (Boros Viktória fotója)*

Sajnálatos módon nem került kivitelezésre a tárlathoz tervezett interaktív elemek java: két, a legújabb kinectes technológiákat alkalmazó installáció.

A tárlat egyik különlegessége az utolsó előtti teremben látható újrahasznosított szobor-, ékszer- és használati tárggyegyüttes. A budapesti alternatív társadalmi berkekben divatos darabok háttérében NIKONONE graffitiművész falfestményei láthatók.

A fővárosi underground után a kiállítás záróakkordjaként a szabadkai képzőművészek képeit láthatjuk, és az elsődleges múzeumpedagógiai anyag bővített változatát.

Balra Edita Kadirić képe és egy fővárosi biciklisfutár munkaruhában, jobbra Pedálsata – interaktív installáció (Bíró Balázs fotója)

Budapesten (látványtervi szempontból) egy új kiállítás született. A szabadkai tárlatból táplálkozva, annak látványelemeit, installációs formakincsét nemcsak át-, hanem újrafogalmazva egy teljesen egyedi, önálló tárlattá alakítva. Egyedülálló bemutatóhoz jutott így Szabadka, a biciklisek városa a magyarországi és nemzetközi látogatók előtt.

A budapesti kiállítás utóélete

A kiállítást kezdettől fogva nagy figyelem kíséri. Nemcsak az ún. kérekpáros társadalom érdeklődik, hanem gyakorlatilag minden korosztály, réteg, hiszen nem nagyon van olyan ember, aki ne tudna biciklizni, és ne legyen legalább egy története, amely ehhez a közlekedési eszközhöz kap-

csolódna. Mindannyiunk életében jelen volt, van és lesz. Kevés ilyen tárgy létezik, amely ennyire mindenkié.

A tárlatnak megnyitása óta sok látogatója van. Külön kiemelkedik az a több ezer diák, akik egy lehetőségnek köszönhetően, amely felkínálja az ingyenes belépést a múzeumba, szívesen választják ezt a kiállítást.

Különböző programok is lezajlottak már, amelyek közül a Magyar Kerékpárosklubbal közös rendezvény (Bringázz a barokkba) volt a legsikeresebb. De a jövőben is folytatódik ez a törekvés, legközelebb a múzeumok éjszakáján lesznek események, illetve tervbe van véve a Szabadkai Városi Múzeummal közös bemutatkozás, valamint egy szakmai tematikájú rendezvény is.

A kiállítás népszerűségét mutatja, hogy Magyarországról és külföldről is már több megkeresés érkezett annak kikölcönzésére.

Irodalom

- GRLICA, Mirko–MÁTÉ György–NINKOV K. Olga–RAFFAI Judit (2014): *Bicikliváros. Szabadka–Budapest*. Néprajzi Múzeum, Budapest
- GRLICA, Mirko–NINKOV K. Olga–RAFFAI Judit (2011): *Grad biciklista – Istorijski, etnološki i umetnički aspekti bicikle u Subotici. / A biciklisek városa – A kerékpár történeti, néprajzi és művészeti aspektusai Szabadkán*. Gradski muzej / Városi Múzeum, Subotica / Szabadka
- KUN László–SZABÓ Lajos–ZEIDLER Miklós (1996): *A magyar sport bölcsője. 100 éves a Millenáris 1896–1996*. NSI, Budapest
- VUKOVIĆ DULIĆ, Ljubica (2011): *Prema otvorenomu muzejskom sustavu – kroz prikaz dviju izložaba: Lica vremena i Grad biciklista u Gradskome muzeju Subotica. Museion 10. 199–213.*